

Jolanta Załączny

Działalność naukowa Muzeum Niepodległości w roku 2014

Niepodległość i Pamięć 22/1 (49), 423-429

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jolanta Załączny

Muzeum Niepodległości w Warszawie

Działalność naukowa Muzeum Niepodległości w roku 2014

Zgodnie ze statutem zadaniem Muzeum Niepodległości jest popularyzowanie wiedzy o przeszłości Polski i Polaków, a szczególnie o uczestnictwie naszych rodaków w różnych inicjatywach niepodległościowych. Jedną z form działania placówki jest organizowanie i prowadzenie badań naukowych. Tak rozumiana działalność Muzeum przekłada się na organizowanie konferencji naukowych oraz udział pracowników w konferencjach organizowanych przez inne placówki muzealne i ośrodki naukowe.

O randze działalności naukowej najlepiej świadczy fakt powołania Kolegium Naukowego, jako organu doradczego Dyrektora Muzeum Niepodległości w zakresie ogólnych kierunków rozwoju instytucji o charakterze naukowo-badawczym i edukacyjnym. W ramach Kolegium podejmowane są inicjatywy naukowe, zgłaszane tematy badawcze¹,

¹ W ramach działań naukowych Muzeum podejmowane są indywidualne oraz zespołowe tematy badawcze. W roku 2013 autorka niniejszego tekstu opracowała temat: *Rola księcia Józefa*

planowane jest uczestnictwo pracowników merytorycznych w konferencjach. Otwarte spotkania Kolegium są elementem miesięcznych programów działalności Muzeum.

Przeгляд organizowanych w roku 2014 konferencji daje wyobrażenie o rozmachu pracy naukowej Muzeum Niepodległości. Odbywają się one w siedzibie Muzeum lub w oddziałach, często również poza Muzeum, np. w Sejmie. Wiele konferencji organizowanych jest wspólnie z zaprzyjaźnionymi muzeami.

Efektom takiej współpracy była konferencja, której współorganizatorami byli: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego i Klub Parlamentarny PSL, zatytułowana *Wincenty Witos – współtwórca i prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”*, która odbyła się w Sejmie RP, dnia 20 stycznia 2014, z okazji 140. rocznicy urodzin Wincentego Witosa i 100-lecia powstania PSL „Piast”.

Poniatowskiego w kształtowaniu zbiorowej świadomości historycznej. W roku 2014 zespół realizował temat *Pamiętki z Powstania Warszawskiego w zbiorach Muzeum Niepodległości.*

Celem było przybliżenie sylwetki Wincentego Witosa (1874–1945), polityka, działacza społecznego, parlamentarzysty, trzykrotnego premiera rządu odrodzonej Polski, prezesa PSL oraz wielkiego patrioty, człowieka, który charakteryzował się pracowitością, konsekwencją i uporem w dążeniu do wyznaczonego celu. W konferencji wzięli udział znawcy tematu reprezentujący organizatorów, a także instytucje naukowe. Poruszano bardzo różnorodne zagadnienia, od działalności politycznej Witosa poczynając, poprzez omówienie materiałów z nim związanych w zbiorach muzealnych i archiwalnych, po postrzeganie Witosa przez współczesne młode pokolenie Polaków.

Działalność niepodległościowa i patriotyczna może przyjmować różne formy, nie zawsze musi to być walka zbrojna. Szczególnie współcześnie warto akcentować inne przejawy okazywania zaangażowania i służby ojczyźnie. Doskonałym przykładem może być sport, a sukcesy w tej dziedzinie, noszenie na koszulce narodowego godła albo podkreślanie swojego polskiego pochodzenia dobrze służą rozślawianiu imienia Polski. Stąd pomysł zgłoszony przez Fundację „Polonia Semper Fidelis”, aby w Muzeum Niepodległości zaprezentować sportowców, którzy w różnych punktach kuli

ziemskiej zaświadczać o swojej polskości. Może pojawić się pytanie, co ma wspólnego sport i niepodległość. Wbrew pozorom łączy te pojęcia sporo. W Muzeum Niepodległości są liczne dowody takich powiązań: szczypiorniak wywodzi swoją nazwę od obozu dla internowanych legionistów w Szczypiornie, a Józef Piłsudski był kibicem piłki nożnej. Sporty uprawiali żołnierze polscy w różnych formacjach wojskowych, także w obozach jenieckich podczas II wojny światowej. Symposium zatytułowane *Polscy sportowcy w świecie* odbyło się 8 kwietnia 2014 roku. Towarzyszyła mu publikacja pod tym samym tytułem przygotowana przez Zbigniewa Judyckiego, a wydana przez Wydawnictwa CAN Andrzeja Cedro. W programie sympozjum znalazły się wystąpienia na temat polskich sportowców we Francji, piłkarzy w II Korpusie gen. Andersa, był też wywiad na żywo z Polakiem uprawiającym futbol amerykański, Ryszardem Szaro.

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne i Instytut Papieża Jana Pawła II wystąpiły z propozycją zorganizowania – wspólnie z Muzeum Niepodległości – konferencji z okazji kanonizacji Jana Pawła II. Była to okazja do przypomnienia jego nauki, która w istotny sposób zmieniła oblicze

Kościola katolickiego i wpłynęła na poglądy oraz postawy ludzi. Jan Paweł II był propagatorem polskiej tradycji, był głęboko zakorzeniony w naszej historii, w sposób świadomy kształtował teraźniejszość, wywarł wpływ na wiele dziedzin życia obecnych i przyszłych pokoleń.

Konferencji nadano tytuł *Kościół Katolicki w najnowszych dziejach Polski*. Zaproszeni przez organizatorów przedstawiciele różnych środowisk naukowych zaprezentowali rolę Kościoła katolickiego w dziejach państwa i narodu polskiego, pokazali Jana Pawła II jako duszpasterza, nauczyciela i artystę, przeanalizowali wpływ nauk papieża-Polaka na współczesne oblicze społeczeństwa Polski i Europy, ponadczasowość jego poglądów oraz stałą obecność w świadomości kolejnych pokoleń². Konferencji, która odbyła się 16 kwietnia 2014 roku, towarzyszyła prezentacja albumu *Jan Paweł II. Droga do świętości* wydanego przez Muzeum Niepodległości w Warszawie i Prowincjonalną Oficynę Wydawniczą w Bochni.

Nie byłoby niepodległości państwa polskiego bez wielkich Polaków,

² Niektóre teksty zostały wydrukowane na łamach czasopisma „Niepodległość i Pamięć”. Zob. Rocznik XXI: 2014, nr 3–4 (47–48).

których biografie należy wciąż na nowo przypominać i bez zrywów niepodległościowych, o których trzeba pamiętać. Dlatego staraniem Muzeum Niepodległości, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Stowarzyszenia Historyków Wojskowości oraz Zakładu Historii Ruchu Ludowego zorganizowano (24 marca 2014 r.) konferencję naukową *Od Insurekcji Kościuszkowskiej do Powstania Warszawskiego*. Złożyły się na nią wystąpienia dotyczące poszczególnych powstań narodowych. dopełnieniem była prezentacja książki Artura Śliwińskiego *Powstanie Kościuszkowskie* oraz koncert pieśni patriotycznych w wykonaniu Pawła Orkisz.

Współpraca Muzeum Niepodległości ze Światową Radą Badań nad Polonią i Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego także owocuje organizacją wspólnych konferencji naukowych. Pierwsza – zatytułowana *Polacy w Niemczech: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość* – odbyła się w dniach 20–21 kwietnia 2012 roku, kolejna – *Konsekwencje deportacji oraz losy Polaków na Wschodzie po agresji sowieckiej na Polskę 1939 r.* – 12–13 kwietnia 2013 roku. Natomiast 30 lipca 2014 roku miała miejsce konferencja zatytułowana *Rola mediów polskich w podtrzymywaniu tożsamości narodowej mniejszości polskiej na Ukrainie, Białorusi, Litwie i Łotwie po rozpadzie Związku*

Socjalistycznych Republik Sowietkich. W części merytorycznej głos zabralo 12 prelegentów reprezentujących różne środowiska naukowe oraz polonijne, wśród nich byli redaktorzy czasopism i portali internetowych zza naszej wschodniej granicy. W swoich wystąpieniach uczestnicy spotkania podkreślali rolę mediów w życiu mniejszości polskiej, dzielili się swoimi doświadczeniami, zwracali uwagę na konieczność wsparcia ze strony państwa polskiego, podkreślali potrzebę pracy organicznej i ciągłego poszukiwania sposobów zachowania polskości. Zabierający głos w dyskusji zwracali uwagę na konieczność wspierania inicjatyw polonijnych, precyzowali oczekiwania wobec polskich mediów. Przebieg konferencji został utrwalony przez telewizję TVP INTERPOLONIA. Podczas spotkania materiał informacyjny nagrała TVP Polonia oraz Polskie Radio.

Dzień 1 września jest w świadomości społeczeństwa polskiego dniem szczególnym. Nie bez przyczyny więc właśnie 1 września 2014 roku, w wyniku współpracy Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Muzeum Niepodległości, Klubu Parlamentarnego PSL, Stowarzyszenia Historyków Wojskowości i Zakładu Historii Ruchu Ludowego zorganizowana została w Sejmie konferencja naukowa zatytułowana

100-lecie polskiego czynu zbrojnego. Nawiązywała ona do obchodzonej w roku 2014 rocznicy wybuchu I wojny światowej, w której Polacy walczyli w armiach zaborczych, ale też zdobywali doświadczenia i rozszerzali swą aktywność niepodległościową. Czyn zbrojny Polaków w latach 1914–1918 przyczynił się do odzyskania niepodległości, której musieli bronić w roku 1920, a potem w 1939. Po klęsce wrześniowej Polacy w kraju i poza jego granicami znów musieli walczyć o wolność Ojczyzny. Uczestnicy konferencji omawiali różne aspekty czynu zbrojnego, analizowali też inne działania niepodległościowe, poczynając od roku 1914.

Do rocznicy wybuchu I wojny światowej nawiązywała też konferencja zorganizowana 20 września przez Klub Miłośników Dawnych Militariów Polskich, Oddział Stołeczny Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Broni i Barwy oraz Muzeum Niepodległości. Prelegenci spojrzeli na wydarzenia lat 1914–1918 pod kątem uzbrojenie walczących formacji. Podkreślali, że wojna, w której wykorzystano nowe rodzaje uzbrojenia i nowe technologie stała się obszarem testowania zdobyczy przemysłu zbrojeniowego. Wystąpienia prelegentów wzbogaciła wystawa karabinów ze zbiorów Muzeum Oręża i Techniki Użytkowej w Kobyłce.

Wrzesień obfitował w przedsięwzięcia o charakterze naukowym. 26 września 2014 roku, w przeddzień rocznicy utworzenia Służby Zwycięstwu Polsce odbyła się konferencja poświęcona Polskiemu Państwu Podziemnemu, które – nawiązując do tradycji podziemnego państwa z czasów Powstania Styczniowego – było fenomenem na skalę światową. Mimo panującego na ziemiach polskich bezwzględного terroru funkcjonowały wszystkie organa państwowe, zarówno cywilne, jak i wojskowe. Działał parlament, instytucje rządowe, funkcjonowała oświata, sądownictwo, rozwijała się kultura, organizowano formacje wojskowe. Celem konferencji zorganizowanej staraniem Muzeum Polskiego Ruchu Ludowego i Muzeum Niepodległości w 75. rocznicę powstania Polskiego Państwa Podziemnego było pokazanie jego struktur oraz różnorodnych form działalności.

Ważnym działem Muzeum Niepodległości jest biblioteka, która gromadzi publikacje i prasę dokumentujące działania niepodległościowe Polaków. W roku 2014 został zrealizowany projekt *Konserwacja prasy powstania warszawskiego ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie*, w ramach którego przeprowadzono kompleksową konserwację prasy, zdigitalizowano jej

część i udostępniono na platformie Mazowieckiej Biblioteki Cyfrowej, a także zorganizowano konferencję naukową na ten temat (6 października 2014 r.). Uczestnicy zaprezentowali różnorodność prasy z okresu powstania, omówili też zagadnienia profilaktyki i konserwacji prasy. Wygłoszone referaty zostały wydane w publikacji pokonferencyjnej³.

W roku 2014 najwięcej uwagi poświęcono rewitalizacji X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Znalazło to też odbicie w tematyce podejmowanych przedsięwzięć naukowych. Dnia 23 października odbyła się konferencja promująca projekt modernizacji i rewitalizacji Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. Tematem była ochrona dziedzictwa kulturowego i przyszłości X i XI Pawilonu oraz Bramy Bielańskiej Cytadeli Warszawskiej. Obrady podzielono na trzy części. W pierwszej – zatytułowanej *Zrównoważony rozwój Mazowsza a wykorzystanie funduszy unijnych* – omówiono realizację projektów unijnych na Mazowszu. Część II poświęcona była historii X Pawilonu, zaś w części III – *Cytadela dla edukacji i integracji* – prelegenci wskazywali

³ *Prasa Powstania Warszawskiego*, redakcja T. Skoczek, Warszawa 2014.

możliwości wykorzystania X Pawilonu dla potrzeb edukacyjnych z uwzględnieniem odbiorców niepełnosprawnych⁴.

Nieco inny charakter miało seminarium poświęcone mediatyzacji wystaw stałych w Muzeum X Pawilonu, które odbyło się 8 grudnia 2014 roku w zmodernizowanej sali audiowizualnej w X Pawilonie. Po omówieniu koncepcji planowanej wystawy stałej dyskutowano o różnych sposobach wykorzystania multimedialnych dla potrzeb muzealnych. W seminarium uczestniczyła grupa studentów UKSW z wykładowcą przedmiotu zarządzanie kulturą.

Nie byłoby niepodległego bytu państwowego bez zaangażowania – na przestrzeni naszych dziejów – przedstawicieli różnych środowisk. Muzeum Niepodległości stawia sobie za cel przywrócenie pamięci o ludziach zasłużonych dla naszej historii. Do nich należy niewątpliwie ormiański arcybiskup Józef Teodorowicz. Efektem kresowych zainteresowań oraz współpracy ze środowiskiem ormiańskim była konferencja zatytułowana *Arcybi-*

skup Józef Teodorowicza – wielki mówca i patriota, która odbyła się 5 listopada 2014 roku. W wystąpieniach prelegenci poruszali różne aspekty działalności arcybiskupa Teodorowicza, akcentując jego zaangażowanie społeczne i polityczne oraz zabieganie o utrzymanie tożsamości Ormian i zapewnienie im miejsca w społeczeństwie polskim.

Wielką postacią w naszej historii był pisarz Władysław Stanisław Reymont, pierwszy noblista niepodległej Polski. W ramach obchodów Roku Reymontowskiego Muzeum zorganizowało, wspólnie z Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego oraz Muzeum Mazowieckim w Płocku, wystawę poświęconą pisarzowi oraz – razem z Klubem Parlamentarnym Polskiego Stronnictwa Ludowego, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego i Zakładem Historii Ruchu Ludowego – konferencję naukową w Sejmie 5 listopada 2014 roku. Uczestnicy omawiali różnorodne przejawy aktywności Reymonta i jego obecność w naszej świadomości.

W grudniu, w 150. rocznicę kasaty klasztoru kapucynów, odbyła się konferencja zorganizowana przez Archiwum Braci Mniejszych Kapucynów w Zakroczymiu oraz Klasztor Braci Mniejszych Kapucynów w Warszawie. Ta smutna rocznica (6 grudnia 2014) stała się okazją do

⁴ Wygłoszone wystąpienia zostały opublikowane w materiałach pokonferencyjnych: *Cytadela Warszawska. X i XI Pawilon, Brama Bielańska: ochrona dziedzictwa kulturowego, perspektywy rozwoju*, redakcja T. Skoczek, Warszawa 2014.

pokazania losów zakonu nieodłącznie związanego z dziejami narodu. Carowi nie udało się skasować życia zakonnego w Królestwie, które, na przekór represjom, odrodziło się, a niewielka liczba zakonników utrzymała ciągłość zakonu.

Organizowane przez Muzeum konferencje to tylko jedna z form działalności naukowej. Pracownicy

merytoryczni uczestniczą w przedsięwzięciach naukowych organizowanych przez muzea czy uczelnie wyższe. W roku 2014 reprezentowali oni Muzeum Niepodległości na konferencjach krajowych i zagranicznych, a wygłoszone przez nich referaty (ponad 30) zostały lub zostaną opublikowane w formie materiałów pokonferencyjnych.

Rzecz o landszturmie.

Relacja z prezentacji książki Jacka Szczepańskiego w Muzeum Niepodległości w Warszawie.

26 czerwca 2013 roku miałem ogromną przyjemność poprowadzić spotkanie z doktorem Jackiem Emilem Szczepańskim, dyrektorem Muzeum Historycznego w Legionowie, pasjonatem historii wojskowości i dziejów militarnych i społecznych Mazowsza przełomu XIX i XX wieku. Tematem rzezonego spotkania było omówienie jednej z jego najnowszych prac – książki *Landszturm w Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim 1915–1918: formacja głębokich rezerw*.

Jest ona jedną z pierwszych monografii traktujących o niemieckich siłach okupacyjnych na ziemiach polskich w latach I wojny światowej. Autor szczegółowo i – co

warto podkreślić – niezwykle rzeczowo omówił w niej działalność landszturmu na terenach Generalnego Gubernatorstwa Warszawskiego, uwzględniając przy tym rolę tej formacji w okupacji i eksploatacji ziem polskich, nakreślił jej pozycję w strukturach armii niemieckiej tamtych lat oraz przybliżył wypełnianie funkcji policyjno-rekwizycyjnych. Dla pełniejszego ukazania tematu i uniknięcia tendencyjności – a pamiętajmy, że cały czas mowa o siłach okupacyjnych! – dr Jacek Szczepański opisał sceny z życia pozasłużbowego, a więc prywatnego żołnierzy niemieckich. Te przeżycia i doświadczenia, zdobyte podczas pobytu na ziemiach polskich